

بررسی عوامل مؤثر بر آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان

(مطالعه موردی: دهستان جاغرق در شهرستان بینالود)

علیرضا خواجه شاهکویی^{۱*} - علی‌اکبر نجفی کانی^۲ - زینب وصال^۳

۱- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران.

۳- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران.

۳- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱۲/۰۷ صص ۸۵-۹۵ تاریخ تصویب: ۱۳۹۳/۰۹/۰۸

چکیده

هدف: امروزه با توجه به ضرورت آگاهی زیست‌محیطی روستاییان، پژوهش حاضر به شناسایی و تبیین عوامل مؤثر بر آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان ساکن در دهستان جاغرق واقع در شهرستان بینالود پرداخته است.

روش: روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است که با شیوه پیمایشی اطلاعات گردآوری شده است. جامعه آماری تحقیق شامل ۱۴۷۷ نفر از سرپرستان خانوارهای روستایی ساکن در دهستان جاغرق می‌باشند که براساس فرمول کوکران، نمونه‌ای به تعداد ۱۶۰ نفر از سرپرستان خانوار انتخاب گردیده‌اند که نحوه نمونه‌گیری طبقه‌ای و دسترسی به نمونه‌ها، به صورت تصادفی سیستماتیک بوده است.

یافته‌ها: در تجزیه و تحلیل آماری داده‌های پژوهش از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری تحلیل همبستگی، کروسکال والیس، یومان ویتنی و رگرسیون گام‌به‌گام استفاده گردیده است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که میزان آگاهی روستاییان از مسائل زیست‌محیطی پیرامون خود با (۲/۷۸ درصد) در حد متوسطی می‌باشد. از سویی دیگر نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های تحقیق بیانگر آن است که بین عوامل اجتماعی، اقتصادی و محیطی با آگاهی زیست‌محیطی روستاییان رابطه معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد. همچنین بر اساس تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام، ۲۳ متغیر مستقل مؤثر بر آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان وارد معادله رگرسیون گردیدند که تنها هفت متغیر (پتانسیل‌های محیطی، ارتباط با نهادها، تعامل با دیگران، دسترسی به عوامل تولید، مخاطرات محیطی و موقعیت جغرافیایی) باقی ماندند که این هفت متغیر بیشترین تأثیر را بر میزان آگاهی زیست‌محیطی افراد ساکن در منطقه مورد مطالعه داشته‌اند.

محدودیت‌ها و راهبردها: عمده‌ترین محدودیت تحقیق کم بودن سابقه پژوهش مرتبط در زمینه آگاهی زیست‌محیطی در عرصه روستا بوده است.

راهکارهای عملی: به منظور افزایش آگاهی روستاییان باید زمینه‌های تعامل، مشارکت، آموزش را برای مردمان محلی در مسائل مربوط به محیط‌زیست، در همه سطوح، به‌ویژه در مورد مدیریت، طراحی، اجرا و ارزیابی طرح‌های مربوط به محیط‌زیست را فراهم کرد.

اصالت و روش: نوآوری مقاله در بررسی میزان و عوامل تأثیرگذار بر آگاهی‌های زیست‌محیطی در چند عامل کلی‌تر می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: آگاهی‌های زیست‌محیطی، نواحی روستایی، دهستان جاغرق.

۱. مقدمه

۱.۱. طرح مسئله

امروزه بحران محیط‌زیست، ناشی از فقدان دانش و آگاهی بشر از مسائل محیط‌زیست می‌باشد، به‌طوریکه کارپرا^۱ معتقد است که تحصیل سواد زیست‌محیطی، نخستین گام در راه نیل به پایداری زیستی و شرط بقای آینده بشریت است. در همین زمینه نیز لین وایت^۲ معتقد است که از ابتدای قرن بیستم، موضوعات و چالش‌های زیست‌محیطی در مرکز زندگی روزانه بشر قرار گرفته است. به‌گونه‌ای که در میانه سال‌های ۱۹۲۰، پیامدهای نگران‌کننده آلودگی‌های زیست‌محیطی، هم‌روزه توجه بیشتری را به خود جلب می‌کند (صالحی و کریم‌زاده، ۱۳۹۰، ص. ۱۶۰). از آنجاکه هرگونه فعالیتی برای ارتقای کیفیت زندگی و توسعه‌ی انسانی در محیط‌زیست تحقق می‌یابد، وضعیت محیط‌زیست و منابع آن حائز اهمیت و بر فرآیند توسعه تأثیرگذار خواهد بود. به همین دلیل، هر بحثی درباره‌ی توسعه بدون توجه به مفهوم محیط‌زیست، ناتمام تلقی می‌شود (بریمانی و اصغری‌لمجانی، ۱۳۸۹، ص. ۱). آگاهی از وضعیت محیط‌زیست و بررسی روند تغییرات آن یکی از موضوعاتی است که طی سال‌های اخیر موردتوجه همه بوده است. بطوریکه شناخت و درک صحیح از وضعیت محیط‌زیست، برای تعیین تغییرات لازم در نحوه مدیریت و ارائه برنامه‌های مدیریتی نقش بسیار مهمی دارد (ستوده و پوراصغر سنگاچین، ۱۳۸۹، ص. ۵۲).

روستاها به‌عنوان یکی از مکان‌های قابل زیست با توجه به نزدیکی خاصی که به طبیعت پیرامون خود دارند، بیشترین تأثیر را بر محیط گذاشته و همچنین بیشترین تأثیر را از محیط دریافت می‌کنند؛ لذا به‌واسطه این ارتباط نزدیک، نقش و تأثیر مهمی در محیط‌زیست دارند (عزمی و مطیعی لنگرودی، ۱۳۹۰، ص. ۱۰۲). به همین دلیل امروزه آگاهی روستاییان از مسائل زیست‌محیطی پیرامون خود به‌عنوان استراتژی جدید در کشورها به‌ویژه کشورهای درحال‌توسعه در راستای دستیابی به توسعه‌پایدار محیط‌زیست مطرح شده است. هم‌اکنون رویکردهای توسعه روستایی همه‌جانبه در پی نفوذ پارادایم‌های جدید توسعه برای ارائه یک چهارچوب مطمئن، باهدف اصلاح و پیشرفت مفاهیم کلیدی در سیاست‌های توسعه‌ای همانند پایداری، مشارکت خودجوش و آگاهانه، خودآگاهی و آگاهی‌های محیطی هستند (فاضل‌نیا و رکن‌الدین‌افتخاری، ۱۳۸۴، ص. ۱۱۲). طی چند دهه اخیر، دهستان جعفرق واقع در شهرستان بینالود به‌عنوان یک

منطقه بیابانی و خوش آب‌وهوا، موردتوجه و بهره‌برداری‌های متعدد از سوی ساکنین محلی قرار گرفته و منجر به تخریب محیط‌زیست شده است. عمدتاً این استفاده از محیط‌زیست با آگاهی مناسب ساکنین همراه نبوده است بطوریکه در جریان این آگاهی عوامل مختلف اقتصادی، اجتماعی و محیطی تأثیرگذار بوده‌اند، لذا با توجه به مباحث فوق، اکنون این سؤال علمی مطرح است که؛ روستاییان تا چه میزان نسبت به محیط‌زیست پیرامون خود آگاهی دارند و ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی خانوارهای روستایی و عوامل محیطی موجود در منطقه مورد مطالعه تا چه حد باعث آگاهی‌های زیست‌محیطی آنان می‌شود؟

۲.۱. پیشینه نظری تحقیق

در این بخش به خلاصه‌ای از نظریات و نتایج مطالعات انجام شده پیرامون آگاهی‌های زیست‌محیطی و عوامل مؤثر بر آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان پرداخته می‌شود.

- مطالعات خارجی

نظریه ساختارگرایی اجتماعی بر این باور است که گرچه مسائل محیطی ممکن است از واقعیت بسزایی به‌خودی‌خود برخوردار باشند ولی بدون تحقیق در زمینه بافت فرهنگی، تاریخی و اجتماعی که این مسائل را احاطه نموده است، قابل‌درک نمی‌باشند (صالحی، ۲۰۱۰، ص. ۱۲). همچنین نظریه جامعه‌مخاطره‌آمیز توسط اولر بک^۳ مطرح شده است، به نظر او دگرگونی اخیر جوامع باختری با تأکید بر مسائل زیست‌محیطی اشاره دارد با تأکید بر بهداشت اثرات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، زیست‌محیطی به‌طور اعم و تولید مبتنی بر علم و فن‌آوری به‌طور اخص می‌باشد. از نظر بک دانش و آگاهی اشاعه و انتقال این ریسک‌ها مهم هستند. اصل احتیاط جنبه مهمی از رابطه میان نظریه اجتماعی و ریسک‌های زیست‌محیطی را تشکیل می‌دهد (ادهمی و اکبرزاده، ۱۳۹۰، ص. ۴۸).

رامزی^۴ اهمیت آگاهی زیست‌محیطی را مورد توجه قرار داده و معتقد است که فعالیت جنبش‌های اجتماعی به‌صورت عام و سازمان‌های زیست‌محیطی مردم نهاد به‌صورت خاص، بر این اساس بنا شده‌اند که دانش و آگاهی عمومی موجب حمایت از محیط‌زیست می‌شود (رامزی، ۱۹۷۶، ص. ۱۲). گامبرون و سویتزکی نیز آگاهی زیست‌محیطی را توانایی فرد در درک و ارزیابی اثر جامعه بر اکوسیستم تعریف و خاطر نشان می‌کنند که آگاهی زیست‌محیطی خود را در قالب درک مسائل زیست‌محیطی و منشأ آن‌ها، مسائل و پیامدهای آن نشان می‌دهد (صالحی، ۲۰۰۸).

است که برگزاری کلاس‌های آموزشی در زمینه اجرای طرح‌های زیست‌محیطی، مشارکت و همکاری مردم، وجود نهادهای محلی و سازمان‌های دولتی حامی محیط‌زیست و دادن آموزش‌های لازم به روستاییان می‌تواند منجر به بالا بردن آگاهی مردم روستا و کاهش صدمات وارده به محیط‌زیست شود. صالحی و قلی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان مطالعه تجربی رابطه آگاهی و رفتارهای زیست-محیطی در مناطق شهری و روستایی شهرستان سمنان، دریافتند که بین عواملی چون (محل سکونت، تأهل و سن) با آگاهی‌های زیست‌محیطی با رفتار زیست‌محیطی رابطه وجود دارد. در نهایت حقیقتیان، پورافکاری و جعفری‌نیا (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان، تأثیر رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی بر توسعه اجتماعی در بین کارکنان پارس جنوبی در عسلویه، به این نتیجه رسیدند که بین رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی پارس جنوبی با شبکه‌های مشارکت مدنی، هنجارهای اجتماعی و اعتماد اجتماعی آنان رابطه معناداری وجود دارد.

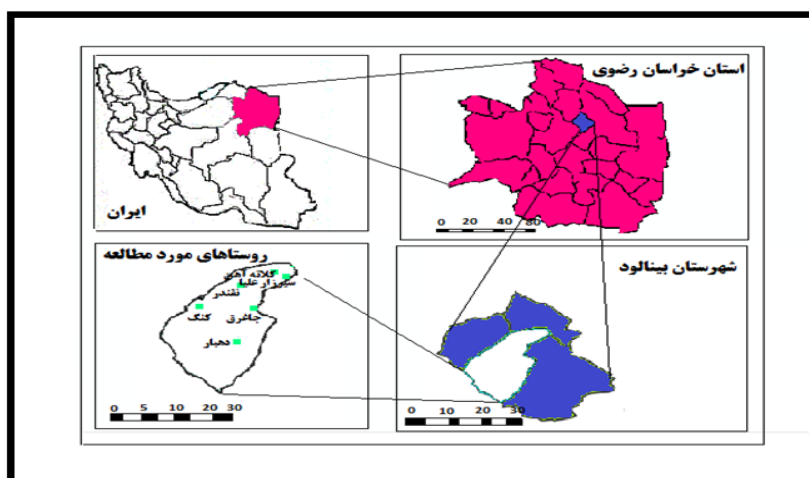
۲. روش‌شناسی تحقیق

۲.۱. قلمرو جغرافیایی تحقیق

دهستان جاغرق از توابع بخش طرقله واقع در شهرستان بینالود می‌باشد که در عرض جغرافیایی ۳۶/۱۹ درجه شمالی و ۵۶/۴۹ درجه طولی شرقی قرار دارد و بر اساس سرشماری سال-۱۳۹۰ دارای ۴۷۵۵ نفر جمعیت و شامل هفت روستای دارای سکنه (جاغرق، دهبار، کنگ، کلاته آهن، نقندر، دیزدر، سیرزار علیا و سیرزار سفلی) می‌شود.

هانگفورد و ولک^۵ (۱۹۹۰) معتقدند آگاهی از مسائل زیست-محیطی می‌تواند رفتارهای مسئولانه‌ای را در برابر محیط‌زیست به همراه آورد. از طرفی دیکمن و دورفر^۶ (۱۹۹۲) اشاره به این موضوع دارند که بیشتر افرادی که به‌اندازه کافی درباره موضوعات زیست-محیطی آگاهی ندارند، کنش‌های زیست‌محیطی مسئولانه از خود نشان می‌دهند (کولوموس^۷، ۲۰۰۲، ص. ۱۴). فریچ، کیسر و ویلسون^۸ (۲۰۰۴) معتقدند اگرچه آگاهی و شناخت زیست‌محیطی همیشه نمی‌تواند تأثیر مستقیم و مثبتی بر سازوکار رفتارها داشته باشد، می‌تواند سازوکارهای دیگری را تقویت کند که باعث تسهیل و تغییر در رفتارها شوند. استرن^۹ و همکارانش اشاره به این موضوع دارند که بین ارزش‌های اجتماعی و زیست‌محیطی می‌تواند پایه اجتماعی زیست‌محیطی در راه آزمودن ارزش‌های زیست‌محیطی به کار آید. بطوریکه افرادی که آمادگی بیشتری برای تغییر دارند، دگر دوست هستند و احساس نزدیکی با طبیعت می‌کنند، احتمال بیشتری وجود دارد که رفتارهای محافظت از محیط بیشتری از خود نشان دهند (بار^{۱۰}، ۲۰۰۷، ص. ۲).

صالحی عمران و آقامحمدی (۱۳۸۷) در بررسی پیرامون وضعیت آگاهی و دانش زیست‌محیطی معلمان آموزش دوره ابتدایی استان مازندران، به این نتیجه رسیدند که میزان دانش زیست‌محیطی معلمان دوره ابتدایی در حد متوسط بوده است. نجفیان و نامداری (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان بررسی عوامل اجتماعی-اقتصادی مؤثر بر عملکرد زنان در حفظ محیط‌زیست در شهرستان آبادان، دریافتند که عوامل اجتماعی بیشتر از عوامل اقتصادی بر عملکرد زنان در جهت حفظ محیط‌زیست تأثیر دارد. گراوندی و افشارزاده (۱۳۹۰) در مقاله‌ای خود به این نتیجه رسیده

شکل ۱- موقعیت منطقه مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

۲.۲. روش تحقیق

تحقیق حاضر از جنبه هدف کاربردی و از نظر نحوه گردآوری اطلاعات از نوع توصیفی و تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق حاضر، شامل خانوارهای روستایی شش روستاهای دهستان جاغرق از توابع شهرستان بینالود می‌باشد که براساس آمارهای موجود ۱۴۷۷ خانوار برآورد گردیده است. حجم نمونه براساس فرمول منطقی کوکران به تعداد ۱۶۰ نفر از سرپرستان خانوار انتخاب شده‌اند. نحوه نمونه‌گیری طبقه‌ای و انتخاب نمونه‌ها به صورت تصادفی سیستماتیک بوده است. ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته است. همچنین برای سنجش پایایی تحقیق از روش آلفای کرونباخ استفاده گردیده که با توجه به عدد به دست آمده (۰/۸۰) می‌توان گفت که پرسشنامه تحقیق از پایایی قابل قبولی برخوردار می‌باشد.

جدول ۲- نمونه‌گیری طبقه‌ای از منطقه مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

نام روستا	تعداد خانوار	تعداد نمونه
جاغرق	۷۶۷	۸۲
نقندر	۲۰۹	۲۲
کلاته آهن	۹۴	۱۰
کنگ	۲۷۱	۲۹
سیب‌زار علیا	۴۰	۵
دهبار	۱۱۴	۱۲
جمع	۱۴۷۷	۱۶۰

با توجه به هدف اصلی پژوهش، مبنی بر شناسایی و تبیین عوامل مؤثر بر آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان و در پاسخ به سؤالات تحقیق، فرضیه‌هایی به شرح ذیل مطرح است:

- ۱- بین پایگاه اجتماعی خانوارهای روستایی با آگاهی‌های زیست‌محیطی رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- بین وضعیت اقتصادی خانوارهای روستایی با آگاهی‌های زیست‌محیطی رابطه معناداری وجود دارد.
- ۳- بین عوامل محیطی موجود در ناحیه مورد مطالعه با آگاهی‌های زیست‌محیطی رابطه معنادار وجود دارد.

۳.۲. متغیرها و شاخص‌های تحقیق

طبق مطالعات پیشین برخی از مهم‌ترین معرف‌های مبین، نظریه‌ها و دیدگاه‌های تبیین‌کننده عوامل تأثیرگذار بر شناخت و آگاهی روستاییان از توانایی‌های خود و محیط پیرامون در قالب سه بُعد اجتماعی، اقتصادی و محیطی و ده مؤلفه‌ی فردی، رفتاری- روان‌شناختی، فرهنگی- اجتماعی، نوع فعالیت اقتصادی، میزان پس- انداز و درآمد، نوع و سطح زیرکشت، دسترسی به عوامل تولید، موقعیت جغرافیایی، ویژگی‌های محیطی و شکل روستا مطابق (جدول ۱) بر اساس نظرات خانوارهای روستایی ساکن در دهستان جاغرق مورد سنجش قرار گرفته است.

جدول ۱- برخی از مهم‌ترین معرف‌های مبین، نظریه‌ها و دیدگاه‌های تبیین‌کننده عوامل تأثیرگذار بر شناخت و آگاهی روستاییان از

محیط پیرامون مأخذ: فاضل‌نیا و رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۸۴

ابعاد	شاخص	متغیرها	نظریه‌ها و دیدگاه‌های تبیین‌کننده
	فردی	جنسیت، تأهل، سن و بعد خانوار	متغیر زمینه‌ای
	فرهنگی- اجتماعی	دوره‌های آموزشی	نظریه استحکام، نظریه شکاف آگاهی
ارتباط با ادارات		الگوی دومرحله‌ای اطلاع دهی، نظریه شکاف آگاهی.	
	رضایت از مکان زندگی	مطالعه کتب، روزنامه و مجله	دیدگاه ژان کلویته، نظریه تزییقی، نظریه برجسته‌سازی، نظریه شکاف آگاهی
		ارتباطات اجتماعی	دیدگاه ژان کلویته، نظریه شبکه اجتماعی، نظریه شکاف آگاهی، پخش سلسله‌مراتبی
اجتماعی	رفتاری روانشناختی	تعامل و مشارکت	دیدگاه ژان کلویته، نظر دیدگاه مارشال مک لوهان، دیدگاه فردیناند تونس، الگوی دومرحله‌ای اطلاع دهی، نظریه موزاییکی، نظریه شبکه اجتماعی و پخش سلسله‌مراتبی
		پابندی به قانون و عرف محل	دیدگاه فردیناند تونس، نظریه شبکه اجتماعی
اقتصادی	نوع فعالیت اقتصادی	کشاورزی، صنعتگری، خدماتی و آزاد.	نظریه الگوی نقش
	میزان درآمد و پس‌انداز سالیانه	---	نظریه شکاف آگاهی
	نوع و سطح زیر کشت	آبی- دیمی.	---
محیطی	دسترسی به عوامل تولید	ماشین‌آلات، کمباین، تراکتور و سم‌پاش..	نظریه پخش
	موقعیت جغرافیایی	فاصله روستا تا شهرستان، بخش، شهر و مرکز دهستان	نظریه موزاییکی، پخش سراتی
	ویژگی‌های محیطی	میزان بارندگی، منابع آب‌و خاک و مخاطرات محیطی	نظریه پخش
	شکل و تیپ روستا	دشتی، کوهپایه‌ای و کوهستانی	نظریه موزاییکی، نظریه پخش

۳. مبانی نظری تحقیق

از گذشته‌های دور تاکنون از محیط‌زیست، جایگاه و همچنین تأثیر آن در جوامع انسانی برداشت‌های متعددی شده است. از جمله اینکه محیط‌زیست به‌عنوان موجودی خطرناک، آشفته، بی‌نظم و بلهوس و یا به‌مثابه پدیده‌ای منظم، امری جدا از انسان، ماشین، به‌صورت کالایی در خدمت انسان، ضرورت بقا و به‌عنوان امری مرموز و عجیب و نظایر آن ... توصیف گردیده است (فهیمی، ۱۳۸۷، ص. ۲). به‌طورکلی محیط‌زیست عبارت است از محیطی که فرایند حیات را فراگرفته و با آن برهم‌کنش دارد و از طبیعت، جوامع انسانی و نیز فضاهایی که با فکر و به دست انسان ساخته شده‌اند، تشکیل یافته است و کل فضای زیستی کره زمین، یعنی زیست‌کره (بیوسفر) را فرا می‌گیرد (سلطانی، ۱۳۷۱، ص. ۱).

در عصر حاضر اثر یک رفتار مخرب زیست‌محیطی در یک مکان و زمان معین می‌تواند تأثیرات ناخواسته فراوانی در سایر مکان‌ها و زمان‌ها داشته باشد و تأثیرات و صدمات جبران‌ناپذیری بر اکوسیستم‌های آینده و بر زندگی نسل‌های فردا بر جای بگذارد. در چنین شرایطی دستیابی به توسعه پایدار ناممکن به نظر می‌رسد، چرا که رابطه بین توسعه پایدار و محیط‌زیست یک رابطه دوسویه است و غفلت از محیط‌زیست مانع از دستیابی به اهداف توسعه می‌شود (گراوندی و افشارزاده، ۱۳۹۰، ص. ۶۸). در واقع استفاده مطلوب‌تر از محیط‌زیست در کشور می‌تواند ضامن ماندگاری باشد و عدم توجه به آن می‌تواند متضمن مسائلی باشد که مجموعه برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کشور را با مخاطره روبه‌رو سازد. از این‌رو درک درست و آگاهی از نقش عوامل بازدارنده و کاستن از میزان آن‌ها در مقابل تقویت عوامل مشوق می‌تواند به موفقیت در امر حفاظت از محیط‌زیست بی‌انجامد (هاروی^۱، ۱۹۹۵، ص. ۱۵). در این راستا، راهبردهای زیست-محیطی در برنامه‌ریزی روستایی، سازمان بخشیدن به فعالیت‌ها و سازمان‌دهی امور مربوط به منابع طبیعی باهدف حفاظت و تقویت محیط‌زیست در بعد زمان و در چارچوب پایداری زیست‌محیطی روستاها تلقی می‌گردد. از آنجاکه محیط‌زیست بسیاری از روستاها با تهدیدات شدیدی از قبیل گسترش بیابان، تخریب جنگل‌ها و مراتع، تغییر کاربری اراضی زراعی، پایین رفتن سطح سفره‌های آب زیرزمینی، رانش زمین و غیره مواجه‌اند (گراوندی و افشارزاده، ۱۳۹۰: ۶۸)، صاحب‌نظران و

متصدیان برنامه‌ریزی روستایی را بر آن داشت که در بین عوامل محرک و بسترساز برنامه‌های اقدام برای توسعه پایدار روستایی، به عامل ادراک و آگاهی ساکنان مناطق روستایی از محیط پیرامون خود توجه داشته باشند. لذا امروزه اغلب پارادایم‌های جدید توسعه پایدار روستایی بر اهمیت نقش آموزش‌های مبتنی بر آگاه‌سازی روستاییان و نیز بر دسترسی برابر افراد روستایی به منابع اطلاعاتی تأکید دارند و راهبرد مناسب برای این منظور را نیز، اکثریت غالب رهیافت‌های ترویجی اطلاع‌رسانی می‌دانند (فاضل‌نیا و رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۸۴: ۱۱۲).

پیدایش آگاهی‌های زیست‌محیطی به اواخر دهه ۱۹۶۰ در کشورهای غربی برمی‌گردد. این آگاهی‌ها منحصرأً مختص کشورهای غربی بود؛ اما افزایش آگاهی‌های زیست‌محیطی در سطح جهان در دهه ۱۹۸۰ می‌باشد، یعنی زمانی که جنگ سرد به پایان رسید و مشکلات زیست‌محیطی تهدید جدید جهانی برای حیات انسان بود (درسنر^۲، ۱۳۸۴: ۶۹). یکی از پیش‌فرض‌های اساسی در مطالعات محیط‌زیست این است که بسیاری از مشکلات زیست‌محیطی را می‌توان با افزایش آگاهی عمومی در مورد محیط‌زیست برطرف کرد (صالحی، ۲۰۱۰). به‌عبارت‌دیگر، اعتقاد بر این است که آگاهی زیست‌محیطی کلید حل بسیاری از مشکلات زیست‌محیطی است (بار، ۲۰۰۳، ۲۲۸). از این‌رو از آگاهی به‌عنوان فرایند سازمان‌دهی، تعبیر، تفسیر و ارتباط اطلاعات یاد می‌کنند، که از سوی حواس جمع-آوری می‌شود (محسنی، ۱۳۷۱: ۷-۹). تحصیل آگاهی زیست-محیطی نخستین گام در راه حل مشکلات زیست‌محیطی و رسیدن به پایداری است و اساساً شرط بقای آینده بشریت، آگاهی زیست‌محیطی، توانایی فهم اصول شناخت محیط‌زیست و زندگی کردن بر پایه آن‌ها می‌باشد (کاپرا، ۱۳۸۷: ۲۸۳).

۴. یافته‌های تحقیق

۴.۱. یافته‌های توصیفی

از مجموع ۱۶۰ نفر نمونه آماری، ۴۲/۸ درصد زن و ۵۷/۲ درصد مرد می‌باشند. بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی بالای ۴۰ سال، یعنی معادل ۴۳ درصد و کمترین فراوانی سنی مربوط به گروه سنی ۲۵-۲۰ سال معادل ۱۴/۵ درصد می‌باشد. همچنین بیشترین فراوانی سطح تحصیلات، مربوط به تحصیلات دوره راهنمایی معادل ۳۰/۸ درصد و کمترین فراوانی مربوط به روستاییانی است که دارای تحصیلات فوق‌دیپلم به بالا بوده‌اند معادل ۸/۸ درصد می‌باشد. بیشترین فراوانی نوع

طراحی و امتیازدهی شده است، همان‌طور که ملاحظه می‌شود، میانگین آگاهی زیست‌محیطی پاسخگویان در حد متوسط (۲/۷۸ از ۵) است بطوریکه بیشترین آگاهی افراد مورد مطالعه در مورد قطع پوشش گیاهی به‌منظور تأمین سوخت و کمترین آن آگاهی از اثر دفع فاضلاب در جهت مخالف آب زیرزمینی در آلودگی منابع آبی بوده است.

فعالیت پاسخگویان مربوط به شغل کشاورزی معادل ۴۹/۱ درصد می‌باشد و کمترین فراوانی مربوط به شغل آزاد معادل پنج درصد می‌باشد. همچنین با استفاده از آمار توصیفی، سؤالاتی در زمینه آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان ساکن در دهستان جعفرق در سه حوزه؛ کشاورزی، منابع آب‌و خاک و پسماند روستایی طراحی و مورد سنجش قرار گرفتند به‌طوری‌که پنج پرسش در حوزه کشاورزی، هفت پرسش در حوزه منابع آب‌و خاک و چهار پرسش در حوزه پسماند روستایی مطابق جدول (۳)

جدول ۳- ارزیابی نسبی آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان در حوزه کشاورزی، آب‌و خاک و پسماند

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

میانگین رتبه‌ها (از ۵)	آگاهی‌های زیست‌محیطی
۳/۱۰	مضر بودن کودهای شیمیایی و سموم
۳/۵۵	استفاده از روش زهکشی و تسطیح ارضی
۲/۶۶	رعایت تنوع زراعی
۲/۰۸	سوزاندن کاه و کلش برای سهولت شخم‌زنی
۲/۰۴	تأثیر رعایت آیش در افزایش راندمان
۲/۶۴	تأثیر استفاده از روش‌های مدرن آبیاری در فرسایش خاک
۲/۲۰	تأثیر شخم‌های عمیق و نیمه عمیق در فرسایش خاک
۳/۶۲	قطع پوشش گیاهی به‌منظور تأمین سوخت
۲/۶۶	اثرات کشت در نقاط شیب‌دار در کاهش منابع آب زیرزمینی
۲/۱۶	نقش طرح‌های آبخیزداری در مهار سیل و رواناب
۲/۰۲	اثر دفع فاضلاب در جهت مخالف آب زیرزمینی در آلودگی منابع آبی
۳/۴۹	کاشت پوشش گیاهی به‌منظور کاهش فرسایش
۲/۳۲	احداث جویچه روی خطوط تراز برای کاهش فرسایش
۲/۳۷	اثرات عدم چرای بی‌رویه دام در کاهش فرسایش
۳/۲۴	کشت نواری برای جلوگیری از فرسایش
۲/۵۷	تأثیر ترانس‌بندی اراضی شیب‌دار در کاهش فرسایش
۲/۸۸	استفاده از روش تفکیک و بازیافت زباله در روستا
۲/۶۹	سوزاندن زباله در روستا
۲/۶۴	تولید کمپوست و ورمی کمپوست از زباله‌ها
۳/۱۴	دفن بهداشتی زباله در خارج از محدوده روستا

میانگین آگاهی پاسخگویان برابر است با ۲/۷۸ (شاخص میانگین از ۵)

طبق اطلاعات مندرج در جدول (۴)، به‌منظور سنجش رابطه بین سایر ویژگی‌های اجتماعی با آگاهی‌های زیست-محیطی روستاییان از آزمون آماری تحلیل همبستگی استفاده گردیده است. نتایج حاصل از آزمون حاکی از آن است که بین همه مؤلفه‌های اجتماعی (فردی، رفتاری- روانشناختی و فرهنگی- اجتماعی) با متغیر وابسته (میزان آگاهی‌های زیست-محیطی) رابطه معناداری در سطح ۰/۹۹ وجود دارد. بطوریکه

۲.۴. تحلیل همبستگی عوامل اجتماعی و میزان آگاهی-

های زیست‌محیطی

به‌منظور سنجش رابطه بین متغیرهای جنسیت و وضعیت تأهل با میزان آگاهی زیست‌محیطی در بین روستاییان، از آزمون تحلیل همبستگی اسپیرمن استفاده گردیده است. نتایج بیانگر آن است که بین جنسیت و تأهل با میزان آگاهی زیست-محیطی رابطه معناداری وجود ندارد.

است که بیشترین عامل تأثیرگذار در شاخص رفتاری-روانشناختی با بالاترین ضریب آماره (۰/۳۸) مربوط به مؤلفه مشارکت در امور روستا، در شاخص فرهنگی-اجتماعی بیشترین عامل تأثیرگذار با ضریب آماره (۰/۸۲) مربوط به مؤلفه شرکت در دوره‌های آموزشی-ترویجی که به‌عنوان بیشترین عامل تأثیرگذار در میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان شناخته شده است.

بر اساس نتایج آزمون پیرسون سطح معناداری برابر با (۰,۰۰۰) است که بیانگر وجود رابطه معنادار تا سطح ۰,۹۹ درصد بین متغیر سن و تحصیلات و آگاهی‌های زیست‌محیطی می‌باشد. از سویی دیگر به‌منظور بررسی رابطه بین سایر مؤلفه‌های اجتماعی با میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان از ضریب همبستگی اسپیرمن در دو شاخص رفتاری-روانشناختی و فرهنگی-اجتماعی استفاده گردیده است. نتایج بیانگر آن

جدول ۴- بررسی عوامل فردی، رفتاری-روانشناختی و فرهنگی-اجتماعی مؤثر بر آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

متغیر مستقل	متغیر وابسته	آزمون	ضریب آماره	سطح معناداری (sig)	
جنسیت	آگاهی‌های زیست‌محیطی	اسپیرمن	-	ns ۰/۱۷۹	
			زن		
تاهل	آگاهی‌های زیست‌محیطی	اسپیرمن	-	ns ۰/۲۴۰	
			متاهل		
ویژگی‌های فردی	آگاهی‌های زیست‌محیطی	پیرسون	۰,۹۵	**۰,۰۰۰	
			سن		
			تحصیلات	۰,۷۰	**۰,۰۰۰
ویژگی‌های رفتاری-روانشناختی	آگاهی‌های زیست‌محیطی	اسپیرمن	۰,۳۱	*۰,۰۴	
			مطالعه کتاب، روزنامه و مجله	۰,۳۸	**۰,۰۰۰
			مشارکت و فعالیت در امور روستایی	۰,۲۳	*۰,۰۰۷
			تعامل با دیگران	۰,۱۲	*۰,۰۰۱
			پایبندی به حقوق و عرف محلی		
ویژگی‌های فرهنگی-اجتماعی	آگاهی‌های زیست‌محیطی	اسپیرمن	۰,۱۷۰	*۰,۰۰۲	
			شرکت در دوره‌های آموزشی-ترویجی	۰,۵۲	*۰,۰۰۳
			ارتباطات با نهادها و ادارات دولتی و غیردولتی	۰,۷۲	*۰,۰۰۵
			رضایت از مکان زندگی خود	۰,۸۲	**۰,۰۰۰
			ارتباطات اجتماعی در سطوح محلی و فرامحلی		

همچنین بر اساس نتایج جدول ۴، به‌منظور سنجش رابطه بین نوع کشت و میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی از آزمون یومان ویتنی استفاده گردیده است، نتایج بیانگر آن است که سطح معناداری برابر با (۰,۰۱) می‌باشد، بطوریکه نشان‌دهنده وجود رابطه‌ای معنادار تا سطح ۰,۹۵ بین نوع کشت و میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان است.

همچنین نتایج حاصل از بررسی آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی مؤلفه‌های (سطح زیر کشت، میزان درآمد و میزان پس‌انداز) با میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان نشان می‌دهد که بین متغیرهای سطح زیرکشت، میزان درآمد و میزان پس‌انداز با میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان

۳.۴. تحلیل همبستگی عوامل اقتصادی و میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی

به‌منظور تعیین رابطه بین نوع فعالیت با میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان از آزمون آماری کروسکال‌والیس استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که در سطح ۹۹ درصد اطمینان، بین نوع فعالیت اقتصادی روستاییان با میزان آگاهی زیست‌محیطی آن‌ها رابطه معناداری وجود دارد. میانگین‌های به دست آمده از آزمون کروسکال‌والیس^{۱۳} در جدول ۴ نشان می‌دهد که بیش‌ترین میزان آگاهی از محیط‌زیست با میانگین (۴۵/۸۳) مربوط به مشاغل خدماتی می‌باشد؛ و کم‌ترین میزان آگاهی با میانگین (۱۱/۶۴) مربوط به مشاغل آزاد است.

رابطه معنادار تا سطح ۹۹ درصد وجود دارد. از طرفی دیگر نتایج حاصل از آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن بیانگر آن است که بین میزان دسترسی به عوامل تولید با میزان آگاهی-

جدول ۵- بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

متغیر مستقل	متغیر وابسته	آزمون	میانگین رتبه‌ای	مقدار آزمون یومن ویتنی (Z)	ضریب آماره	معناداری (sig)
نوع فعالیت	آگاهی‌های زیست‌محیطی	کروسکال والیس	۲۶/۴۶	-	-	.۰۰۰۰**
			۲۹/۱۷			
			۴۵/۸۳			
			۲۷/۷۰			
			۱۱/۶۴			
نوع کشت	آگاهی‌های زیست‌محیطی	یومان ویتنی	۸۳/۲۸	-۱/۷۰	-	*۰.۰۸
			۶۸/۸۱			
سطح زیر کشت	آگاهی‌های زیست محیطی		پیرسون		۰.۶۹	*۰.۰۰۰
میزان درآمد سالیانه					۰.۷۷	*۰.۰۰۰
میزان پس‌انداز سالیانه					۰.۸۷	*۰.۰۰۰
میزان دسترسی به عوامل تولید					۰.۷۳	*۰.۰۰۰
			اسپیرمن			

محیطی روستاییان از آزمون تحلیل‌های همبستگی استفاده شده است. به طوری که نتایج آزمون پیرسون بیانگر آن است که بین موقعیت جغرافیایی با میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان رابطه معنادار در سطح ۹۹ درصد اطمینان وجود دارد. همچنین رابطه بین پتانسیل‌های محیطی با میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی بر اساس آزمون اسپیرمن سنجیده شده است. که نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که مؤلفه وجود مخاطرات محیطی با ضریب (۰/۸۵) بیشترین تأثیر را در میزان آگاهی زیست‌محیطی روستاییان داشته‌اند.

۴.۴. تحلیل همبستگی عوامل محیطی و میزان آگاهی-

های زیست‌محیطی

نتایج به دست آمده از آزمون کروسکال‌والیس در جدول ۶ نشان می‌دهد، بین شکل روستا به‌عنوان یکی از عوامل محیطی با میزان آگاهی زیست‌محیطی روستاییان رابطه معناداری تا سطح ۹۹ درصد وجود دارد. بطوریکه بیش‌ترین میزان آگاهی از محیط‌زیست با میانگین (۶/۱۴) مربوط به روستاهای دشتی و جلگه‌ای می‌باشد؛ و کم‌ترین میزان آگاهی با میانگین (۳/۷۰) مربوط به روستاهای کوهستانی است. همچنین به‌منظور سنجش رابطه بین عوامل محیطی با میزان آگاهی‌های زیست-

جدول ۶- بررسی عوامل محیطی مؤثر بر میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

متغیر مستقل	متغیر وابسته	آزمون	میانگین رتبه‌ای	ضریب آماره	سطح معناداری (sig)
شکل روستا	آگاهی‌های زیست‌محیطی	کروسکال والیس	۶/۱۴	-	.۰۰۰۰**
			۵/۴۱		
			۳/۷۰		
فاصله روستا تا مرکز شهرستان		پیرسون		۰.۴۰۲	*۰.۰۰۰
فاصله روستا تا شهر				۰.۳۹۰	*۰.۰۰۰
فاصله روستا تا بخش				۰.۴۲۰	*۰.۰۰۰
فاصله روستا تا مرکز دهستان				۰.۲۸۰	*۰.۰۰۰
وجود پتانسیل‌های محیطی		اسپیرمن		۰.۶۰	*۰.۰۰۳
میزان بارندگی				۰.۵۷	*۰.۰۰۰
منابع خاک				۰.۷۹	*۰.۰۰۸
کیفیت منابع آب				۰.۷۵	*۰.۰۰۱
وجود مخاطرات محیطی				۰.۸۵	*۰.۰۰۰

۴.۲.۴. تحلیل رگرسیون گام به گام^{۱۴}

F و وزن بتا اهمیت متغیرهای باقیمانده را مشخص می‌کنند. بر اساس وزن بتا به ترتیب اهمیت عوامل (پتانسیل‌های محیطی، ارتباطات با نهادها، تعامل با دیگران، میزان دسترسی به عوامل تولید، مخاطرات محیطی و موقعیت جغرافیایی) بیشترین سهم را در تبیین میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی دارند. با استفاده از روش گام به گام نیز سه متغیر اساسی عوامل محیطی در معادله باقی‌مانده و این امر حاکی از اهمیت این مؤلفه در کنار سایر مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی در تبیین و پیش‌بینی میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی است.

با توجه به وجود همبستگی قابل قبولی که بین مؤلفه‌های (اجتماعی - اقتصادی و محیطی) با متغیر وابسته (آگاهی‌های زیست‌محیطی) در بالا مشاهده گردید، اکنون بر اساس جدول-۷، به منظور آگاهی از مؤثرترین متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، از رگرسیون گام به گام استفاده گردیده است. همچنان ملاحظه می‌شود؛ از ۲۰ متغیر مستقل، فقط هفت متغیر در مدل باقیمانده‌اند که این هفت متغیر بیشترین تأثیرات را در میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی تبیین می‌کنند. مقدار ضریب

جدول ۷- تحلیل رگرسیونی چند متغیره تأثیر عوامل اجتماعی، اقتصادی و محیطی بر میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

ضریب تعیین تجمعی R Square	سطح معناداری آزمون t	ضریب رگرسیون استاندارد شده بتا Beta	مقدار ضریب F	متغیر مستقل
۰,۲۴۰	***۰,۰۰۸	۰,۱۴۰	۲,۲۳	مشارکت در امور روستایی

لذا با توجه به نتایج تحقیقات پیشین می‌توان نتیجه گرفت که میزان آگاهی روستاییان از مسائل زیست‌محیطی در دهستان جعفرق با (۲/۷۸ از ۵) در حد متوسطی می‌باشد. همچنین آزمون فرضیه‌های تحقیق نشان داد که بین مؤلفه‌های (اجتماعی، اقتصادی و محیطی) با میزان آگاهی زیست‌محیطی افراد رابطه معناداری تا سطح ۹۹ درصد وجود دارد، به گونه‌ای که در میان عوامل اجتماعی متغیرهای (سن، مشارکت و شرکت در دوره‌های آموزشی) با بالاترین ضرایب آماری بیشترین تأثیر را در میزان آگاهی داشتند. همچنین در بین عوامل اقتصادی افراد دارای مشاغل آزاد نسبت به سایر افراد به دلیل تماس کم با محیط، آگاهی کمتری از محیط‌زیست دارند؛ و بین نوع کشت با میزان آگاهی رابطه معناداری وجود دارد به طوری که بین انواع کشت اختلاف میانگین شدید نیست، همچنین سطح زیرکشت، درآمد، پس‌انداز و دسترسی به عوامل تولید نقش مهمی در میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی افراد دارد.

از سویی دیگر در میان عوامل محیطی متغیرهای (فاصله روستا تا بخش و مخاطرات محیطی) با بالاترین ضرایب آماری به عنوان اثرگذارترین متغیرها شناخته شده‌اند و از طرفی دیگر افراد ساکن در روستاهای دشتی به دلایلی چون؛ تعامل، امکانات، پتانسیل‌های محیطی بیشتر و... نسبت به روستاهای کوهپایه‌ای و کوهستانی از مسائل زیست‌محیطی آگاهی بیشتری دارند. همچنین نتایج حاصل از رگرسیون گام به گام

۵. بحث و نتیجه‌گیری

نتایج کسب‌شده در این پژوهش با نتایج تحقیقات صالحی و قلی (۱۳۹۱) در مطالعه رابطه آگاهی و رفتارهای زیست‌محیطی به این نتیجه می‌رسد که بین محل سکونت، گروه‌های سنی با رفتار زیست‌محیطی و در نهایت آگاهی زیست‌محیطی رابطه وجود دارد این در حالی است که بین جنسیت با رفتار رابطه معناداری وجود ندارد. همچنین ادهمی و اکبرزاده (۱۳۹۰) عوامل فرهنگی مؤثر بر حفظ محیط‌زیست را مورد مطالعه قرار داده است که نتایج تحقیقات آن نشان می‌دهد، فرهنگ و عوامل اجتماعی عاملی تعیین‌کننده بر آگاهی و رفتارهای زیست‌محیطی تک‌تک افراد یک جامعه می‌باشد. از سویی دیگر فاضل‌نیا و رکن‌الدین افتخاری (۱۳۸۴) در پژوهش خود به منظور تبیین نظریه‌ای عوامل مؤثر بر شناخت و آگاهی روستاییان از توانش‌های خود و محیط پیرامون ذکر می‌کنند که در راستای تهیه و ارائه لگوی بهینه برنامه‌ریزی ترویج، اطلاع‌رسانی و آگاهی زیست‌محیطی روستاییان، باید به اصول چندگانه ذیل توجه گردد: اصل جریان دوسویه اطلاعات، اصل انطباق با شرایط محیطی و جغرافیایی، اصل سازگاری با ویژگی‌های فرهنگی جوامع روستایی، اصل بهره‌گیری از توان نهاد‌های محلی در برنامه‌های اقدام برای ترویج و اطلاع‌رسانی روستایی، اصل پوشش همگانی (دانستن حق همه است) و اصل پایداری محیطی، همخوانی دارد.

- تأثیرات مهم عوامل محیطی نظیر؛ شکل روستا، مخاطرات، پتانسیل‌ها و موقعیت بر متغیر وابسته نشان می‌دهد، به‌منظور آشنایی و افزایش آگاهی زیست‌محیطی افراد ساکن در نواحی روستایی دورافتاده، مخاطره‌آمیز و... باید شیوه‌های نوین آموزشی از جمله؛ آموزش از راه دور و سیار و... ارائه گردد.

- برای ایجاد دانش و آگاهی زیست‌محیطی، باید آگاهی مردم درباره محیط‌زیست ارتقاء یابد. این امر از طریق آموزش‌های همگانی با استفاده از وسایل ارتباط جمعی و برگزاری کلاس‌های آموزشی امکان‌پذیر است. لذا متولیان امر محیط‌زیست در روستا، از جمله سازمان محیط‌زیست، دهیاری‌های و سایر ارگان‌های مرتبط با محیط‌زیست در دهستان جاغرق می‌توانند به برگزاری کلاس‌های آموزشی اقدام نمایند.

یادداشت‌ها

- 1- Capra
- 2- Whiet
- 3- Ovler beq
- 4- Ramsey
- 5- Hungeford & Volk
- 6- Dickman & Dvrfr
- 7- Kollmuss
- 8- Forick, Kaiser, & Wilson
- 9- Stern
- 10- Barr
- 11- Harvey
- 12- Drsnr
- 13- Kruskal Walis Test
- 14- Stepwise

نشان داد که هفت متغیر (پتانسیل‌های محیطی، ارتباطات با نهادها، تعامل با دیگران، میزان دسترسی به عوامل تولید، مخاطرات محیطی و موقعیت جغرافیایی) بیشترین سهم را در تبیین میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی دارند. بطوریکه با استفاده از رگرسیون گام‌به‌گام سه متغیر عوامل محیطی در معادله باقی‌مانده و این امر حاکی از اهمیت این مؤلفه در کنار سایر مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی در تبیین میزان آگاهی‌های زیست‌محیطی روستاییان است.

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده از یافته‌های پژوهش، به ارائه راهکارهایی برای افزایش میزان آگاهی روستاییان ساکن در دهستان جاغرق در حوزه مسائل زیست‌محیطی می‌پردازیم: - به‌منظور افزایش آگاهی روستاییان در بُعد اجتماعی، باید زمینه‌های تعامل، مشارکت، آموزش را برای مردمان محلی در مسائل مربوط به محیط‌زیست، در همه سطوح، به‌ویژه در مورد مدیریت، طراحی، اجرا و ارزیابی طرح‌های مربوط به محیط‌زیست را فراهم کرد.

- با توجه به اهمیت عوامل اقتصادی (شغل، درآمد، پس‌انداز و سطح زیرکشت و...) بر آگاهی‌های زیست‌محیطی، لازم است برای تقویت آن، به افرادی که ارتباط کمتری با محیط‌زیست دارند، آموزش‌های زیست‌محیطی از طریق بروشور، ماهنامه و... ارائه گردد.

کتابنامه

۱. ادهمی، ع. و اکبرزاده، الهام. (۱۳۹۰). بررسی عوامل فرهنگی مؤثر بر حفظ محیط‌زیست شهر تهران (مطالعه موردی: مناطق ۵ و ۱۸ تهران). *مجله تخصصی جامعه‌شناسی*. ۱(۱)، ۳۸-۶۲.
۲. فاضل‌نیا، غ.، و رکن‌الدین افتخاری، ع. (۱۳۸۴). تبیین نظریه‌ای عوامل مؤثر بر شناخت و آگاهی روستاییان از توان‌های خود و محیط پیرامون. *فصلنامه مدرس علوم انسانی*. ۱(۱)، ۱۴۹-۱۱۲.
۳. بریمانی، ف. و اصغری لقمجانی، صادق. (۱۳۸۹). تعیین شدت ناپایداری زیست‌محیطی سکونتگاه‌های روستایی سیستان با استفاده از مدل ارزیابی چند معیاری. *مجله جغرافیا و توسعه*. ۸(۱۹)، ۱۲۷-۱۴۳.
۴. حقیقتیان، م.، پورافکاری، ن.، و جعفری‌نیا، غ. ر. (۱۳۹۱). تأثیر رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی بر توسعه اجتماعی (مورد مطالعه: کارکنان پارس جنوبی عسلویه). *مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران*. ۵(۱)، ۱۳۶-۱۵۳.
۵. درس‌نر، س. (۱۳۸۴). *مبانی پایداری*. ترجمه: م. دانشور کاخکی، س. دهقانیان و ف. دین قزلی، چاپ اول، مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.
۶. سلطانی، ب. (۱۳۷۱). *مجموعه مباحث روش‌های شهرسازی*. چاپ اول، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.

۷. ستوده، ا. و پوراصغر سنگاچین، فرزاد. (۱۳۸۹). بررسی گزارش‌های شاخص‌های پایداری و عملکرد محیط‌زیست در سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۸ و جایگاه ایران. *مجله محیط‌زیست و توسعه*. ۱(۱)، ۷۲-۵۱.
۸. صالحی عمران، ا. و آقا محمدی، ع. (۱۳۸۷). بررسی دانش، نگرش و مهارت‌های زیست‌محیطی معلمان آموزش دوره ابتدایی استان مازندران. *فصلنامه تعلیم و تربیت*. ۲۴(۹۵)، ۹۱-۱۱۷.
۹. صالحی، ص. و کریم‌زاده، س. (۱۳۹۰). بررسی رابطه دانش زیست‌محیطی و رفتار زیست‌محیطی. *فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات*. ۸(۲۴)، ۱۶۰-۱۷۳.
۱۰. صالحی، ص. و قلی، ل. (۱۳۹۱). مطالعه تجربی رابطه آگاهی و رفتارهای زیست‌محیطی (مطالعه مناطق شهری و روستایی شهرستان سنندج). *مسائل اجتماعی ایران*. ۳(۱)، ۱۲۱-۱۴۷.
۱۱. کاپرا، ف. (۱۳۸۷). *پیوندهای پنهان: تلفیق گسترده‌های زیست‌شناختی و اجتماعی حیات در علم پایداری*. چاپ اول، ترجمه: م. حریری اکبری، تهران: نشر نی.
۱۲. فهیمی، ع. (۱۳۸۷). فلسفه حقوق محیط‌زیست و آثار آن. *فصلنامه علمی- پژوهشی دانشگاه قم*. ۱(۳)، ۱۰۸-۱۱۷.
۱۳. گراوندی، ش. و افشار زاده، ن. (۱۳۹۰). مدل‌سازی توسعه پایدار زیست‌محیطی با استفاده از تئوری بنیانی (مورد مطالعه: روستای شروینه شهرستان جوانرود). *مجله مسکن و محیط روستا*. ۳۰(۱۳۶)، ۶۷-۷۸.
۱۴. عزمی، آ. و مطیعی لنگرودی، س. ح. (۱۳۹۰). مروری بر مشکلات زیست‌محیطی روستاهای ایران و راهکارهای حل این مشکلات. *فصلنامه مسکن و محیط روستا*. ۳۰(۱۳۳)، ۱۰۱-۱۱۵.
۱۵. محسنی، م. (۱۳۷۱). *بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی در ایران*. چاپ اول، تهران: معاونت پژوهشی و آموزشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۱۶. نجفیان، م. و نامداری، ر. ا. (۱۳۹۱). بررسی عوامل اجتماعی- اقتصادی مؤثر بر عملکرد زنان در حفظ محیط‌زیست. *فصلنامه علمی- پژوهشی زن و فرهنگ*. ۳(۱۵)، ۸۹-۹۸.
17. Barr, S. (2003). Strategies for sustainability: citizens and responsible environmental behaviour. *Area*, 35(3), 227-240.
18. Barr, S. (2007). Factors Influencing Environment Attitudes and Behaviors: A U.K. Case Study of Household Waste Management. *Journal of Environment and Behavior*. 39(4), 435-473.
19. Frick, J., Kaiser, F. G., & Wilson, M. (2004). Environmental knowledge and conservation behavior: Exploring prevalence and structure in a representative sample. *Personality and Individual Differences*, 37(8), 1597-1613.
20. Harvey, T. (1995). An education 21 programme: orienting environmental education towards sustainable development and capacity building for Rio. *Environmentalist*, 15(3), 202-210.
21. Hungerford, H. R., & Volk, T. L. (1990). Changing learner behavior through environmental education. *The Journal of Environmental Education*, 21(3), 8-21.
22. Kollmuss, A., & Agyeman, J. (2002). Mind the Gap: Why People Act Environmentally and What are the Barriers to Pro-environmental Behavior?. *Journal of Environmental Education Research*, 8(3), 450-471.
23. Ramsey, C. E., & Rickson, R. E. (1976). Environmental Knowledge and Attitudes. *Journal of Environmental Education*, 8(3), 10-18.
24. Salehi, S. (2010). *People and the Environment: A Study of Environmental Attitudes and Behavior in Iran*. Lambert Academic Publishin.
25. Salehi, S. (2008). *A Study of Factors Underpinning Environmental Attitudes and Behaviours*. UK: The University of Leeds.

Factors Affecting Environmental Awareness of Rural People (Case Study: Jaghargh Dehestan in Binalud County)

Alireza Khaje Shahkouhi *¹- Aliakbar Najafikani²- Zeynab Vesal³

1- Assistant prof., in Geography & Rural Planning, Golestan University, Gorgan, Iran.

2- Assistant prof., in Geography & Rural Planning, Golestan University, Gorgan, Iran.

3-MSc. in Geography & Rural Planning, Golestan University, Gorgan, Iran.

Received: 26 Feb 2014

Accepted: 29 Nov 2014

Abstract

Purpose: Given the importance of environmental awareness of villagers, this study seeks to identify and explain the factors affecting the environmental awareness of villagers in Jaghargh village in Binalud County.

Methodology: a descriptive – analytical research method based on survey has been used in this study. The statistical population consists of 1477 heads of households living in Jaghargh village. According to Cochran formula, a sample of 160 subjects was selected from the population using stratified sampling. A systematic-random selection method was adopted to access the subjects.

Findings: Data analysis was conducted using SPSS software, statistical correlation analysis, Kruskal-Wallis, Mann-Whitney U test and stepwise regression. The findings suggest that the villagers' awareness of environmental issues is at the desirable level (2.78%). On the other hand, the results of hypotheses testing suggest social, economic and environmental issues are significantly related to environmental awareness of villagers at the significance level of 99%. Based on stepwise regression analysis, 23 variables affecting the environmental awareness of rural population were included in the regression equation, out of which only seven variables (environmental potentials, communication with institutions, interaction with others, access to production factors, environmental hazards and geographical location) were maintained. These seven variables have the most significant effect on environmental awareness of people living in the studied region.

Research Limitation: The main limitation of this study is the poor literature on environmental awareness in rural areas.

Practical Implications: To increase the awareness of villagers, attempts should be made to prepare the ground for the engagement, interaction, participation and education of local people about environmental issues at all levels, particularly in management, design, implementation and evaluation of projects related to the environment.

Original/value: The novelty of this paper lies in examining the factors influencing the environmental awareness amid more general factors.

Keywords: Environmental awareness, rural areas, Jaghargh Dehestan.

How to cite this article:

Khaje Shahkouhi, A. R., Najafikani, A. A. & Vesal, Z. (2015). Factors affecting environmental awareness of rural people (case study: Jaghargh Dehestan in Binalud County). *Journal of Research & Rural Planning*, 4(1), 85-95.

URL <http://jrrp.um.ac.ir/index.php/RRP/article/view/32742>

ISSN: 2322-2514

eISSN: 2383-2495